

**Рівненський державний гуманітарний університет**  
**Кафедра політології та міжнародних відносин**

**Навчальні матеріали до курсу**

**«Актуальні проблеми міжнародних відносин»**

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня  
спеціальності С3 Міжнародні відносини

**2025 – 2026 навчальний рік**

Навчальні матеріали до курсу «**Актуальні проблеми міжнародних відносин**» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності СЗ Міжнародні відносини. Рівне. РДГУ. 2025. 24 с.

Розробник: к.політ. наук, доц. кафедри політології та міжнародних відносин  
**Кундеус О. М.**

Навчальні матеріали до курсу допоможуть студентам більш глибоко зрозуміти та засвоїти зміст дисципліни «**Актуальні проблеми міжнародних відносин**». Містять теми та навчальний контент до них.

Затверджено на засіданні кафедри політології та міжнародних відносин

Протокол від 29 травня 2025 № 7

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії, політології та міжнародних відносин

Протокол від 10 червня 2025 року № 6

©Кундеус О.М., 2025 рік

©РДГУ, 2025 рік

## **Мета та завдання навчальної дисципліни**

Навчальна дисципліна «Актуальні проблеми міжнародних відносин» є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що є підґрунтям становлення фахівця у галузі міжнародних відносин. Основною метою вивчення даної дисципліни є формування теоретичного мислення, розкриття процесу формування та основних етапів розвитку сучасної системи міжнародних відносин, дослідження та аналіз актуальних проблем міжнародних відносин новітнього періоду.

**Завдання** курсу спрямовані на ознайомлення студентів з особливостями сучасних міжнародних відносин і тенденціями їх розвитку та покликані сприяти вдосконаленню аналітичного мислення завдяки порівняльному аналізу різних підходів при розгляді закономірностей еволюції сучасних міжнародних відносин. В рамках курсу розглядаються найважливіші аспекти актуальних світових процесів, структури інтернаціональних відносин в основних сферах міжнародного життя. Особлива увага приділяється виявленню загальних та спеціальних тенденцій міжнародних відносин, інтеграційним та відцентровим процесам на міжнародній арені, аналізу закономірностей подій та явищ, які відбуваються у сучасному світі.

У процесі вивчення курсу «Актуальні проблеми міжнародних відносин» здобувачі вищої освіти повинні набути таких компетентностей:

### ***Загальні компетентності:***

**ЗК3.** Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

**ЗК6.** Здатність працювати в міжнародному контексті.

### ***Спеціальні (фахові) компетентності:***

**СК1.** Здатність виявляти та аналізувати природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, типи та види міжнародних акторів, сучасні тенденції розвитку світової політики.

**СК4.** Здатність аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні та суспільні відносини, політичні та суспільні системи.

**СК5.** Здатність аналізувати та прогнозувати міжнародні відносини у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

### **Очікувані результати навчання**

**РН2.** Критично осмислювати та аналізувати глобальні процеси та їх вплив на міжнародні відносини

**РН5.** Збирати, обробляти та аналізувати інформацію про стан міжнародних відносин, світової політики та зовнішньої політики держав.

**РН7.** Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.

## **ТЕМА 1. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин**

### **Вступ**

Система міжнародних відносин є складним, багаторівневим і динамічним утворенням, яке відображає сукупність політичних, економічних, військових, культурних і правових зв'язків між суб'єктами світової політики. Її структура, принципи функціонування та баланс сил змінювалися під впливом історичних подій, технологічних проривів, соціальних трансформацій та ідеологічних конфліктів.

Сучасна система міжнародних відносин формувалася у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття, після завершення біполярного протистояння, розпаду СРСР, зростання ролі глобалізації та утвердження нових акторів – міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, медіа і навіть окремих особистостей, які мають глобальний вплив.

Ця тема розкриває основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин, її суб'єктів, принципи взаємодії, рівні структурування, тенденції розвитку та виклики, що стоять перед людством у ХХІ столітті.

### **1. Поняття та структура сучасної системи міжнародних відносин**

Система міжнародних відносин - це сукупність політичних, економічних, правових, інформаційних і культурних зв'язків між державами, міжнародними

організаціями та іншими суб'єктами світової політики, що функціонують на основі певних норм, принципів і балансів інтересів.

*Основними елементами системи є:*

- Суб'єкти міжнародних відносин: держави, міжурядові організації (ООН, НАТО, ЄС тощо), недержавні актори (ТНК, медіа, релігійні рухи, терористичні організації).
- Структура - сукупність відносин між елементами, що ґрунтуються на принципах міжнародного права та силовому балансі.
- Норми та принципи - міжнародне право, Статут ООН, принципи суверенітету, невтручання, рівності держав.
- Механізми взаємодії - дипломатія, економічна співпраця, воєнно-політичні союзи, санкційна політика, глобальне управління.

Сучасна система міжнародних відносин є плюралістичною, тобто характеризується множинністю акторів, багаторівневістю процесів і відсутністю єдиного центру сили.

## **2. Основні характеристики сучасної системи міжнародних відносин**

1. Багатополярність. Після завершення холодної війни зникла чітка біполярність (США – СРСР). Сьогодні спостерігається формування багатополярного світу, де ключову роль відіграють США, Китай, ЄС, Індія, Японія, Бразилія, Туреччина, а також регіональні лідери - Саудівська Аравія, ПАР, Іран.

2. Глобалізація. Взаємозалежність держав у сфері економіки, безпеки, інформації, екології посилилася. Будь-яка подія в одному регіоні може мати наслідки для всього світу.

3. Інформаційна взаємозалежність. Інформаційний простір став новим полем боротьби за вплив. Контроль над комунікаційними потоками - важливий інструмент міжнародної політики.

4. Зростання ролі міжнародних інституцій. ООН, МВФ, СОТ, ЄС, НАТО, ОБСЄ - відіграють роль регуляторів міжнародної стабільності, хоча їхня ефективність часто ставиться під сумнів.

5. Поява нових загроз і викликів. Серед них - тероризм, кібератаки, енергетична безпека, міграційні кризи, кліматичні зміни, епідемії, а також ревізіонізм окремих держав (зокрема РФ).

6. Трансформація ролі держави. Хоча держави залишаються основними суб'єктами, їхня монополія на владу зменшується через вплив глобальних корпорацій, медіа, міжнародних рухів.

7. Інституційна взаємозалежність і регіоналізація. Регіональні інтеграційні проєкти (ЄС, АСЕАН, Африканський Союз, МЕРКОСУР) створюють нові рівні політичної та економічної взаємодії.

### **3. Суб'єкти сучасних міжнародних відносин**

1. Держави - основні носії суверенітету, які здійснюють зовнішню політику.

2. Міжнародні міжурядові організації - формують норми міжнародного права та забезпечують координацію зусиль у різних сферах.

3. Недержавні актори - ТНК, НУО, міжнародні ЗМІ, глобальні технологічні корпорації (Meta, Google, Tesla), що мають вплив, порівнянний із державним.

4. Мережеві суб'єкти - терористичні організації, хакерські угруповання, які використовують глобальні технології для досягнення своїх цілей.

5. Індивіди - у цифрову епоху окремі особи (журналісти, лідери думок) можуть впливати на міжнародну політику.

### **4. Принципи функціонування сучасної системи**

Сучасна система базується на поєднанні реалістичних і ліберальних принципів міжнародних відносин. Основні з них:

- Суверенна рівність держав
- Невтручання у внутрішні справи
- Непорушність кордонів
- Повага до прав людини
- Відмова від загрози силою
- Колективна безпека (через ООН, НАТО, регіональні механізми)
- Міжнародна співпраця на основі взаємної вигоди

Однак, на практиці ці принципи часто порушуються - зокрема, агресією РФ проти України у 2014 та 2022 рр., що стало одним із найгостріших викликів сучасному міжнародному порядку.

### **5. Тенденції розвитку сучасної системи міжнародних відносин**

1. Перехід від гегемонії до поліцентризму. Світ відходить від однополярності (домінування США) до поліцентричного балансу.
2. Ревізія норм міжнародного права. Агресивні дії окремих держав ставлять під сумнів ефективність міжнародних правових механізмів.
3. Зміна природи конфліктів. Традиційні війни поступаються місцем гібридним і інформаційним.
4. Економічна взаємозалежність і технологічні війни. Торговельні конфлікти США-Китай, контроль над рідкоземельними ресурсами, енергетичні маніпуляції.
5. Зростання ролі глобальних цінностей. Демократія, права людини, сталий розвиток, гендерна рівність - стають індикаторами міжнародної легітимності.

### **Висновки**

Сучасна система міжнародних відносин - це складний, багаторівневий організм, у якому поєднуються як традиційні державні інтереси, так і глобальні процеси взаємозалежності. Вона характеризується багатополярністю, нестабільністю, асиметрією впливів і одночасно - потребою у спільних рішеннях глобальних проблем. Україна, як держава, що активно інтегрується до європейського та світового простору, має адаптувати свою зовнішню політику до цих реалій, зміцнюючи позиції у новій системі міжнародної безпеки.

### **Ключові поняття:**

Система міжнародних відносин, суб'єкти, багатополярність, глобалізація, міжнародне право, суверенітет, міжнародна безпека, геополітика, інформаційний простір.

### **Питання для самоперевірки**

1. Що становить основу сучасної системи міжнародних відносин?
2. Назвіть головні характеристики сучасного світового порядку.
3. Хто є основними суб'єктами міжнародних відносин у XXI столітті?
4. Які принципи лежать в основі сучасного міжнародного права?

5. У чому полягають головні тенденції розвитку міжнародних відносин після 1991 року?

## **ТЕМА 2. Історичні форми системи міжнародних відносин**

### **Вступ**

Система міжнародних відносин, що існує сьогодні, є результатом тривалої еволюції. Від античних імперій і феодальних союзів до глобальної взаємозалежності XXI століття - міжнародна політика пройшла шлях від хаосу до певної інституціоналізації. Розуміння історичних форм міжнародних систем допомагає усвідомити логіку сучасних процесів, закономірності змін і циклічність розвитку світового порядку.

### **1. Стародавні та середньовічні системи**

У стародавньому світі міжнародні відносини мали локальний характер і базувалися на військовій силі.

Міждержавні системи античності (Єгипет, Шумер, Греція, Рим, Персія, Китай) формувалися навколо великих імперій.

Їх визначали:

- домінування сили над правом;
- васальні відносини;
- імперська модель контролю територій.

У середньовіччі міжнародна система мала феодальний характер - королівства, імперії, папство, міста-держави. Виникли перші елементи дипломатії, торговельні союзи (Ганза), проте відсутня була рівноправність суб'єктів.

### **2. Вестфальська система (1648–1815)**

Після Тридцятилітньої війни у Європі встановилася Вестфальська система міжнародних відносин, яка стала початком сучасної державності.

Її принципи:

- суверенітет держав;
- невтручання у внутрішні справи;
- рівність держав;
- баланс сил як гарантія стабільності.



Ця система започаткувала класичну європейську дипломатію і стала базою для міжнародного права.

### **3. Віденська система (1815–1914)**

Результат наполеонівських війн - Віденський конгрес 1815 року, який утвердив новий порядок у Європі. Встановлено систему «європейського концерту», де провідні держави (Британія, Росія, Австрія, Пруссія, Франція) колективно підтримували стабільність. Принципи - стримування революцій, легітимізм, дипломатичне врегулювання конфліктів. Проте колоніалізм і імперські амбіції зруйнували цей баланс, що призвело до Першої світової війни.

### **4. Версальсько-Вашингтонська система (1919–1939)**

Після Першої світової війни сформувалася нова система, заснована на ідеях Вудро Вільсона - Ліга Націй, принцип самовизначення народів, міжнародне право. Однак система виявилася нестійкою: економічна депресія, зростання тоталітарних режимів, ревізіонізм Німеччини, Італії, Японії - усе це зруйнувало мир.

### **5. Ялтинсько-Потсдамська (біполярна) система (1945–1991)**

Після Другої світової війни утвердився біполярний світ, поділений між двома наддержавами - США і СРСР.

Характерні риси:

- глобальне ідеологічне протистояння (капіталізм та соціалізм);
- створення військових блоків (НАТО, Варшавський договір);
- система балансів через ядерне стримування;
- розвиток міжнародних організацій (ООН).

Холодна війна визначила обличчя другої половини XX століття.

### **6. Постбіполярна система (після 1991 року)**

Після розпаду СРСР - однополярність під проводом США, потім перехід до багатополарності. З'явилися нові центри сили, регіональні конфлікти, проблеми глобального управління. Сьогодні система міжнародних відносин є гібридною - поєднує елементи багатополарності, економічної взаємозалежності та стратегічного суперництва.

### **Висновки**

Історія міжнародних систем - це історія пошуку балансу між силою і правом. Кожна наступна форма не знищувала попередню, а модифікувала її. Сучасний світ успадкував принципи Вестфальського суверенітету, віденський баланс, ідею колективної безпеки після 1945 року, але водночас зіткнувся з новими викликами глобалізації.

### **Ключові поняття:**

Вестфальська система, Віденський конгрес, біполярність, багатополарність, суверенітет, баланс сил, міжнародне право.

### **Питання для самоперевірки**

1. Назвіть головні історичні етапи еволюції міжнародної системи.
2. У чому полягає значення Вестфальського миру?
3. Які принципи покладено в основу Віденської системи?
4. Чому Версальська система зазнала краху?
5. Які риси відрізняють постбіполярну систему від попередніх?

## **ТЕМА 3. Постбіполярна міжнародно-політична система та її головні протиріччя**

### **Вступ**

Після розпаду СРСР у 1991 році світ вступив у фазу постбіполярності, коли однополярність США початково панувала, але поступово з'явилися нові центри сили (Китай, Індія, Росія, ЄС, регіональні блоки). Постбіполярна система характеризується складними багатовимірними взаємозв'язками, економічною взаємозалежністю та конкуренцією за ресурси, політичний вплив і безпеку.

Ця лекція аналізує структуру постбіполярної системи, її особливості, ключові суперечності та перспективи розвитку.

### **1. Характерні риси постбіполярної системи**

1. Багатополарність із домінуванням США. США залишаються ключовим глобальним гравцем, але не монополістом.
2. Регіональні центри сили. Китай, Індія, Бразилія, Туреччина формують регіональні альянси і впливають на світові процеси.

3. Зростання ролі економіки та технологій. Цифрова економіка, контроль над ресурсами, енергетична стратегія та інновації визначають політичну вагу держав.

4. Глобальні виклики. Тероризм, пандемії, міграція, зміна клімату - загальні проблеми, які не вирішуються лише військовою силою.

5. Динаміка міжнародного права. Правові норми підлаштовуються під нові реалії, але часто порушуються при конфліктах.

## **2. Основні суперечності постбіполярної системи**

1. Геополітичне протистояння США-Китай. Торговельні війни, технологічне суперництво, військова присутність у регіоні Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

2. Росія та регіональні конфлікти. Дії РФ у Грузії, Україні, Сирії демонструють спробу перегляду міжнародних норм та територіальної безпеки.

3. Нерівномірність розвитку економік. Різниця між розвинутими та країнами, що розвиваються, створює напруження і виклики для глобального порядку.

4. Виклики міжнародним інституціям. ООН, НАТО, СОТ, МВФ та інші організації стикаються з обмеженою ефективністю при вирішенні нових загроз.

5. Технологічні та інформаційні суперечності. Кіберзагрози, контроль над інформаційними потоками, штучний інтелект стають новими політичними інструментами.

## **3. Механізми врегулювання протиріч**

- Дипломатія та переговори (багатосторонні формати, G7, G20, саміти АСЕАН, ЄС).

- Економічні важелі (санкції, торговельні угоди, інвестиції).

- Колективна безпека (НАТО, миротворчі місії ООН).

- Регулювання глобальних проблем (Кліматичні угоди, Пандемічні плани, енергетична безпека).

## **Висновки**

Постбіполярна система є гібридною: поєднує елементи однополярності та багатополярності. Її суперечності зумовлюють нестабільність, конфлікти і необхідність нових механізмів глобального управління. Майбутнє системи залежить від здатності держав і міжнародних організацій адаптуватися до нових викликів і дотримуватися норм міжнародного права.

## **Ключові поняття:**

Постбіполярність, багатополарність, глобальна взаємозалежність, геополітика, міжнародні конфлікти, технологічне суперництво.

## **Питання для самоперевірки**

1. Що відрізняє постбіполярну систему від біполярної?
2. Які нові центри сили з'явилися після 1991 року?
3. Назвіть основні суперечності сучасного світового порядку.
4. Які механізми застосовуються для врегулювання конфліктів у постбіполярному світі?
5. Як глобалізація впливає на структуру міжнародних відносин?

## **ТЕМА 4. Україна в постбіполярній системі міжнародних відносин**

### **Вступ**

Україна після 1991 року стала незалежною державою та активним учасником міжнародної системи. Її позиція визначається геополітичним розташуванням між Європою та Росією, прагненням до інтеграції з ЄС та НАТО, а також участю у глобальних економічних і безпекових процесах. Аналіз місця України у постбіполярному світі допомагає зрозуміти її стратегічні пріоритети та виклики.

### **1. Геополітичне положення України**

- Межує з ЄС та Росією, має вихід до Чорного моря.
- Перехідна зона між Сходом і Заходом формує потребу у балансі зовнішньої політики.
- Сприятливе економічне положення (ресурси, транспортні коридори) визначає стратегічну вагу.

### **2. Основні зовнішньополітичні пріоритети**

1. Інтеграція в ЄС. Реформи, економічне зближення, політична і правова адаптація.
2. Безпека та оборона. Співпраця з НАТО, модернізація збройних сил, участь у миротворчих операціях.
3. Розвиток відносин із США та іншими глобальними гравцями. Підтримка реформ, санкції проти агресора, партнерство в енергетиці та технологіях.

4. Регіональне співробітництво. Україна активно взаємодіє з країнами Центральної та Східної Європи, Кавказу та Чорноморського регіону.

### **3. Виклики для України у постбіполярному світі:**

- Російська агресія (2014, 2022), анексія Криму, війна на Донбасі.
- Енергетична безпека та залежність від зовнішніх поставок газу й нафти.
- Внутрішня політична стабільність і боротьба з корупцією.
- Економічна конкуренція та глобальні кризи.

### **4. Механізми забезпечення зовнішньої стабільності**

- Розвиток оборонного потенціалу та співпраця з НАТО.
- Євроінтеграційні реформи та зміцнення правової системи.
- Дипломатія та активна участь у міжнародних організаціях.
- Стратегічні альянси із ключовими світовими акторами.

### **Висновки**

Україна у постбіполярній системі міжнародних відносин виступає активним гравцем, намагаючись балансувати між регіональними та глобальними інтересами. Виклики, що постали після 2014 року та повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році, посилили значення інтеграції з ЄС і співпраці з НАТО для збереження безпеки та стабільності.

### **Ключові поняття:**

Геополітика України, зовнішня політика, інтеграція з ЄС, співпраця з НАТО, енергетична безпека, російська агресія, стратегічні альянси.

### **Питання для самоперевірки**

1. Які зовнішньополітичні пріоритети України?
2. Які геополітичні фактори визначають роль України у світі?
3. Як агресія РФ вплинула на зовнішню політику України?
4. Які механізми забезпечують безпеку держави у постбіполярному світі?
5. У чому полягає стратегічне значення інтеграції України з ЄС та НАТО?

## **ТЕМА 5. Глобалізація як основна тенденція розвитку світового політичного процесу**

### **Вступ**

Глобалізація - це процес посилення взаємозалежності держав, економік, культур і технологій на світовому рівні. Вона охоплює економічну, політичну, культурну та інформаційну сфери і має вирішальний вплив на міжнародні відносини. Мета лекції - розкрити сутність глобалізації, її вплив на міжнародну систему та держави, а також визначити ключові тенденції і суперечності, що виникають у зв'язку з нею.

### **1. Поняття глобалізації**

Глобалізація - це процес інтеграції економічних, політичних, соціальних та культурних систем на світовому рівні.

Вона проявляється у:

- зростанні міжнародної торгівлі та інвестицій,
- поширенні інформаційних і комунікаційних технологій,
- глобальних міграційних потоках,
- формуванні єдиних ринків і стандартів.

### **2. Види глобалізації**

1. Економічна. Інтеграція ринків, формування світових фінансових структур, розвиток транснаціональних корпорацій.

2. Політична. Зростання ролі міжнародних організацій, угод і регіональних блоків (ООН, ЄС, НАТО, АСЕАН).

3. Культурна. Міжнародний обмін цінностями, медіа, освітою, розвиток глобальної культури.

4. Інформаційна. Цифровізація суспільств, глобальні медіа, соціальні мережі, доступ до інформації в режимі реального часу.

### **3. Позитивні наслідки глобалізації**

- Прискорення економічного розвитку, доступ до світових ринків.
- Поширення демократії та прав людини.
- Підвищення ефективності міжнародної кооперації.
- Розвиток науки і технологій через глобальний обмін знаннями.

### **4. Негативні аспекти**

- Нерівномірний економічний розвиток і поглиблення соціальної нерівності.
- Зростання залежності від глобальних фінансових ринків.

- Загроза культурної ідентичності.
- Поширення глобальних загроз: тероризм, кіберзлочинність, пандемії.

## **5. Глобалізація та міжнародна політика**

- Формує нові центри впливу і багатополарність.
- Сприяє утворенню транскордонних коаліцій і альянсів.
- Змінює природу конфліктів - вони стають не лише територіальними, а й економічними, інформаційними, технологічними.

### **Висновки**

Глобалізація - ключова тенденція сучасного світу, що трансформує міжнародні відносини. Вона відкриває нові можливості для розвитку, але водночас породжує нові виклики та суперечності. Держави мають адаптувати свої стратегії до глобальних процесів, зберігаючи при цьому національні інтереси.

### **Ключові поняття:**

Глобалізація, економічна інтеграція, культурна глобалізація, інформаційна взаємозалежність, багатополарність, міжнародна кооперація.

### **Питання для самоперевірки**

1. Що таке глобалізація і які її види?
2. Які позитивні і негативні наслідки глобалізації?
3. Як глобалізація змінює міжнародну політику?
4. Які глобальні загрози пов'язані з процесами глобалізації?
5. Які державні стратегії адаптації до глобалізації існують?

## **ТЕМА 6. Безпека у міжнародних відносинах**

### **Вступ**

Безпека - фундаментальна категорія міжнародних відносин, що визначає стабільність держав, регіонів та глобальної системи. Вона охоплює військову, економічну, політичну, інформаційну та екологічну складові. Мета лекції - дослідити сутність міжнародної безпеки, її види, загрози та сучасні тенденції.

### **1. Поняття міжнародної безпеки**

Міжнародна безпека - стан системи міжнародних відносин, при якому забезпечується захист держав і народів від зовнішніх і внутрішніх загроз. Вона включає:

- Військову безпеку - захист від агресії, участь у союзах і миротворчих операціях.
- Політичну безпеку - стабільність урядів, дотримання міжнародного права.
- Економічну безпеку - захист стратегічних ресурсів, енергетична стабільність.
- Інформаційну безпеку - захист інформаційного простору, протидія пропаганді та кібератакам.
- Екологічну безпеку - забезпечення життєдіяльності населення та природних ресурсів.

## **2. Загрози міжнародній безпеці**

- Військові конфлікти та агресія.
- Тероризм і радикалізм.
- Кіберзлочинність та інформаційна війна.
- Поширення зброї масового знищення.
- Енергетична та економічна нестабільність.
- Пандемії та екологічні катастрофи.

## **3. Механізми забезпечення безпеки**

- Колективна безпека - ООН, НАТО, регіональні організації.
- Дипломатія і переговори - вирішення конфліктів без застосування сили.
- Економічні санкції та інструменти тиску.
- Розробка стратегій національної та регіональної безпеки.
- Міжнародне право і контроль за озброєнням - Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, хімічну та біологічну зброю.

## **4. Сучасні тенденції**

- Перехід від класичної військової безпеки до комплексної (включає кібербезпеку, енергетику, екологію).
- Зростання ролі недержавних акторів у забезпеченні безпеки.
- Інформаційні війни та кібератаки як ключові загрози.



- Необхідність глобальної координації для боротьби з транснаціональними загрозами.

### **Висновки**

Міжнародна безпека - багаторівнева та багатофакторна категорія, яка вимагає комплексного підходу. Військові, економічні, інформаційні та екологічні аспекти повинні враховуватися у зовнішній політиці держав. Глобальні загрози роблять колективну безпеку і міжнародну кооперацію ключовими елементами сучасного порядку.

### **Ключові поняття:**

Міжнародна безпека, колективна безпека, кібербезпека, тероризм, енергетична безпека, інформаційна війна.

### **Питання для самоперевірки**

1. Що включає поняття міжнародної безпеки?
2. Які основні загрози сучасній безпеці?
3. Які механізми забезпечення безпеки існують на міжнародному рівні?
4. Як транснаціональні загрози впливають на державну політику?
5. Чому комплексний підхід до безпеки важливий у XXI столітті?

## **ТЕМА 7. Культурний та інформаційний чинники у міжнародних відносинах**

### **Вступ**

Культурні та інформаційні чинники стають ключовими у формуванні сучасної політики держав і міжнародних організацій. Вони впливають на міжнародні конфлікти, дипломатичні відносини, економічну інтеграцію та імідж держави у світі. Мета лекції - дослідити, як культура та інформація формують політичні процеси на глобальному рівні.

### **1. Культурний чинник**

- Цінності та ідентичність. Культура визначає політичну поведінку держав, пріоритети у зовнішній політиці, сприйняття інших народів.
- Релігія та історична спадщина. Впливають на міжнародні союзи, конфлікти, територіальні претензії.

- М'яка сила (soft power). Культура, мистецтво, освіта та медіа використовуються для впливу на світову спільноту.
- Культурна дипломатія. Обмін студентами, культурні програми, фестивалі сприяють підвищенню міжнародного авторитету держави.

## **2. Інформаційний чинник**

- Інформаційна війна та пропаганда. Використання медіа та соціальних мереж для формування громадської думки у світі та всередині держав.
- Цифровізація та глобальні медіа. Миттєвий обмін новинами, доступ до інформації, вплив на політичні процеси.
- Кібербезпека. Захист інформаційних систем та стратегічних даних від зовнішнього впливу.
- Інформаційна дипломатія. Застосування медіа і комунікацій для просування зовнішньополітичних інтересів.

## **3. Взаємозв'язок культурного та інформаційного чинників**

- Формують світогляд суспільств і впливають на міжнародну політику.
- Використовуються для консолідації союзників і протидії зовнішнім загрозам.
- Можуть бути інструментом конфліктів та маніпуляцій (фейки, пропагандистські кампанії).

## **4. Приклади впливу**

- Роль культурних цінностей у відносинах США та ЄС.
- Використання медіа Росією у конфлікті з Україною.
- Глобальні кампанії зі зміни іміджу держав (наприклад, Китай, Індія).

## **Висновки**

Культурні та інформаційні чинники сьогодні є невід'ємною частиною міжнародної політики. Держави, які ефективно використовують «м'яку силу» та інформаційні ресурси, підвищують свій вплив у світі. Ці чинники стають стратегічними інструментами у боротьбі за престиж, союзників та безпеку.

## **Ключові поняття:**

М'яка сила, культурна дипломатія, інформаційна війна, пропаганда, кібербезпека, глобальні медіа.

## **Питання для самоперевірки**

1. Що таке «м'яка сила» і як вона використовується у міжнародних відносинах?
2. Яким чином культура впливає на політичну поведінку держав?
3. Що включає інформаційний чинник міжнародних відносин?
4. Які приклади застосування інформаційної дипломатії можна навести?
5. Як взаємодіють культурні та інформаційні чинники у формуванні світового порядку?

## **ТЕМА 8. Проблема ядерної безпеки у сучасному світі**

### **Вступ**

Ядерна безпека - ключовий аспект глобальної стабільності. Вона охоплює захист від поширення ядерної зброї, запобігання ядерним аваріям та контроль за стратегічними озброєннями. Мета лекції - проаналізувати сучасні загрози ядерній безпеці та механізми їхньої мінімізації.

### **1. Поняття ядерної безпеки**

**Ядерна безпека** - стан захищеності від непередбачуваного використання ядерних матеріалів, аварій, терористичних атак.

- Вона включає:
- контроль за розповсюдженням зброї,
- фізичний захист ядерних об'єктів,
- міжнародні угоди і моніторинг.

### **2. Основні загрози**

1. Розповсюдження ядерної зброї. Спроби створення або придбання ядерних озброєнь державами або терористичними організаціями.
2. Ядерні аварії. Неправильна експлуатація АЕС або військових об'єктів, приклад - Чорнобиль, Фукусіма.
3. Політичні конфлікти. Ризик застосування ядерної зброї у міждержавних конфліктах (Індія-Пакістан, Північна Корея).
4. Тероризм. Використання ядерних або радіоактивних матеріалів для терактів.

### **3. Механізми забезпечення ядерної безпеки**

- Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) - ключовий міжнародний документ.

- Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) - контроль за мирним використанням атомної енергії.
- Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (СТВТ).
- Двосторонні та багатосторонні угоди щодо скорочення стратегічних озброєнь (СНВ-III, START).

#### **4. Сучасні виклики:**

- Зростання напруженості через розробку нових ядерних програм Північною Кореєю, Іраном.
- Погрози використання ядерної зброї у конфлікті РФ-Україна.
- Підвищена увага до контролю над стратегічними запасами та їх модернізації.

#### **Висновки**

Ядерна безпека є невід'ємною складовою глобальної стабільності. Вона потребує міжнародної кооперації, постійного моніторингу та адаптації до нових технологій та політичних викликів. Недотримання норм ядерної безпеки може мати катастрофічні наслідки для всього світу.

#### **Ключові поняття:**

Ядерна безпека, ДНЯЗ, МАГАТЕ, тероризм, стратегічні озброєння, СТВТ, ядерна енергетика.

#### **Питання для самоперевірки**

1. Що охоплює поняття ядерної безпеки?
2. Які основні загрози ядерній безпеці існують сьогодні?
3. Які міжнародні механізми забезпечують контроль над ядерною зброєю?
4. Як конфлікти сучасного світу впливають на ядерну безпеку?
5. Чому міжнародна кооперація важлива для запобігання ядерним загрозам?

### **ТЕМА 9. Сучасні збройні конфлікти та їх вплив на світову політику**

#### **Вступ**

Сучасні збройні конфлікти - важливий чинник міжнародних відносин, який визначає політичну, економічну та безпекову ситуацію у світі. Вони мають регіональний або глобальний характер, залучають державних та недержавних акторів, а також впливають на міжнародні організації та права людини. Мета лекції

- проаналізувати природу сучасних конфліктів, їхні причини, характер та вплив на глобальну політику.

### **1. Характеристика сучасних збройних конфліктів**

- Частіше носять громадянський або гібридний характер, ніж класичний міждержавний.
- Використовуються сучасні технології: дрони, кіберзброя, інформаційні кампанії.
- Часто супроводжуються міграційними кризами та гуманітарними катастрофами.

### **2. Основні причини конфліктів**

1. Геополітичні суперечності - територіальні претензії, контроль над ресурсами.
2. Етнічні та релігійні протиріччя.
3. Політична нестабільність у державах із слабкими інституціями.
4. Економічні причини - нерівність, боротьба за доступ до ресурсів.
5. Зовнішнє втручання - військове, економічне, інформаційне.

### **3. Вплив на світову політику**

- Регулювання міжнародної безпеки через ООН, НАТО та регіональні організації.
- Глобальні економічні наслідки - коливання цін на енергоносії, порушення торгівлі.
- Політичні альянси та блоки формуються навколо учасників конфліктів.
- Права людини та гуманітарні виклики - міжнародні суди, санкції, миротворчі місії.

### **4. Приклади сучасних конфліктів**

- Сирія (2011–сьогодні)
- Ємен (з 2015)
- Лівія (2011–сьогодні)
- Нагірний Карабах (2020)
- Агресія РФ проти України (2014–сьогодні)

### **5. Сучасні тенденції**

- Зростання гібридних конфліктів та інформаційних війн.

- Підвищення ролі регіональних і глобальних альянсів.
- Виникнення «заморожених конфліктів» як інструменту геополітики.
- Необхідність комплексних стратегій безпеки та гуманітарної допомоги.

### **Висновки**

Сучасні збройні конфлікти трансформують міжнародну політику, змінюючи пріоритети держав, формуючи нові альянси та змушуючи міжнародні організації шукати ефективні механізми врегулювання. Глобальна стабільність залежить від здатності міжнародної спільноти запобігати конфліктам та управляти їхніми наслідками.

### **Ключові поняття:**

Збройний конфлікт, гібридна війна, регіональний конфлікт, міжнародна безпека, гуманітарна криза, санкції.

### **Питання для самоперевірки**

1. Які характеристики сучасних збройних конфліктів?
2. Назвіть основні причини сучасних воєн.
3. Який вплив мають конфлікти на міжнародну політику та економіку?
4. Наведіть приклади сучасних збройних конфліктів.
5. Які тенденції сучасних конфліктів слід враховувати у політиці держав?

## **ТЕМА 10. Війна РФ проти України як виклик міжнародній безпеці та сучасному світовому порядку**

### **Вступ**

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році стало серйозним викликом міжнародній безпеці. Конфлікт впливає на глобальні альянси, економічні системи, енергетичну безпеку та права людини. Мета лекції - оцінити вплив війни на сучасний світовий порядок та міжнародні відносини.

### **1. Передумови конфлікту**

- Анексія Криму у 2014 році.
- Спроби дестабілізації на Донбасі.
- Геополітичне протистояння між Росією та Заходом.
- Відмова РФ від міжнародних угод і норм.

## **2. Характер війни**

- Масштабне військове вторгнення, застосування сучасної зброї та гібридних технологій.
- Інформаційна війна та пропаганда, включно із зовнішніми та внутрішніми медіа.
- Економічні санкції проти РФ, що вплинули на глобальні ринки.
- Міжнародна солідарність України - військова, гуманітарна та економічна підтримка.

## **3. Вплив на міжнародну безпеку**

- Підрип принципів суверенітету та територіальної цілісності.
- Посилення ролі НАТО та зміцнення колективної безпеки у Європі.
- Зростання ризику глобальних конфліктів через поширення криз.
- Потреба у нових механізмах контролю за озброєннями та реагування на агресію.

## **4. Вплив на світовий порядок**

- Перегляд економічних і енергетичних ланцюгів у Європі.
- Формування нових політичних блоків і альянсів.
- Посилення ролі міжнародного права та санкцій як інструменту стримування.
- Показник того, що порушення міжнародних норм може мати глобальні наслідки.

## **5. Висновки**

Війна РФ проти України є сигналом про зміни у світовому порядку. Конфлікт демонструє, що сучасна міжнародна система вразлива до порушень суверенітету та міжнародного права. Глобальні наслідки війни впливають на політику держав, регіональні альянси та концепцію безпеки у XXI столітті.

### **Ключові поняття:**

Міжнародна безпека, світовий порядок, суверенітет, санкції, гібридна війна, колективна безпека.

### **Питання для самоперевірки**

1. Які передумови війни РФ проти України?

2. Яким чином конфлікт впливає на міжнародну безпеку?
3. Як війна змінила глобальні економічні і політичні процеси?
4. Які уроки для світового порядку можна зробити з цього конфлікту?
5. Які механізми стримування агресії застосовуються міжнародною спільнотою?